

Opretholdelse af gruppeidentitet i Baringo-distriktet i det vestlige Kenya

Af Ian Hodder

1. Indledning

Arkæologer arbejder i udstrakt grad med udbredelseskort over oldsager, monumenter og bebyggelse. Vores fortolkning af fortiden er i høj grad baseret på denne type vidnesbyrd. Alligevel er det noget ganske nyt, at man ved etnografisk feltarbejde forsøger at undersøge, hvilke faktorer der kan påvirke de regionale forskelle i materiel kultur. Mit feltarbejde i Baringo-distriktet i det vestlige Kenya, der ligger til grund for denne artikel, havde til formål at finde frem til nogle af de faktorer, som forårsager variabiliteten i formen og strukturen i den regionale udbredelse af stil og sædvaner. Den diskussion, som følger, skal ses som en videreudvikling af de argumenter, der blev fremsat efter det indledende arbejde i samme område (Hodder 1977 (a) og (b)).

I det tørre, stærkt overudnyttede og eroderede område omkring Baringo-søen lever 3 stammer: *tugen*, *njemps* og *pokot*. Disse gruppers økonomi er i varierende grad baseret på kvæg. Pokots økonomi er overvejende afhængig af kvægavl med kun lidt havebrug. Njemps baserer idag ligeledes hovedparten af deres økonomi på kvæg, men de har desuden majs- og hirsemarker. Tugen har, i bjergene vest for Baringo-søen, en mere ligelig fordeling mellem kvæg, geder og agerbrug, men på sletten syd for søen baserer de i højere grad deres økonomi på kvæg.

Mange af de vigtigere forbindelser mellem enkeltpersoner vedrører gaver eller lån af kvæg: Disse kvæg-

udvekslingsvenner eller -partnere finder man hovedsagelig indenfor stammen, men en del findes også i andre stammer (se nedenfor). Bofastheden i de spredte lejre veksler med den enkelte families afhængighed af kvæg; eksempelvis flytter de mere kvægavlende pokot-grupper oftere lejr.

Der er ingen centraliseret politisk magt indenfor stammerne. Traditionelt var der ingen høvdinge, og løsningen af konflikter var pålagt de ældre mænd. Dette mønster ændrer sig naturligvis med den tiltagende indflydelse regeringens repræsentanter får i området. I forbindelse hermed må det overvejes, hvor stor den vestlige indflydelse i undersøgelsesområdet er. Dette varierer meget, men hele området er i nogen grad påvirket. Der importeres enkelte masseproducerede varer, men disse er kun artikler af mindre betydning. Kristendommen spredes gradvist i området, især i den vestlige del, mens skolegang for en større gruppe af børn er en ny udviklingstendens. Opretholdelse af relativ fred og stabilitet i området er måske den faktor, som har bragt størst ændring i den traditionelle levestil. Opsyn med området har formindsket kvægtyverier og kampe i de fleste af de undersøgte lokaliteter (dog ikke fuldstændigt – se nedenfor). Muligheden for at denne udefra garanterede sikkerhed har påvirket stammegrupperingerne vil blive diskuteret senere i artiklen. Men selvom vi forudsætter, at der er sket visse

ændringer i den traditionelle levevis, er det nødvendigt at søge en forståelse af den aktuelle situation og derefter forsøge at slutte bagud til tiden, før kolonistytet bragte fred.

Feltarbejdet i Baringo-området blev koncentreret om grænserne mellem de forskellige stammegrupper. Deres lejre blev besøgt, og der blev optegnet detaljer om materielle genstande, bebyggelsen og indbyggerne.

Fig. 1. Kvinde fra pokot-stammen.

Ialt besøgte over 400 lejre, og oplysninger fra over 1000 indbyggere blev inddraget i undersøgelsen. I denne artikel vil jeg først fremsætte visse generelle bemærkninger angående stammegrænserne i Baringo-området, og siden vil de forskellige karakteristiske træk ved grænserne blive undersøgt mere indgående.

Med hensyn til grænserne er det vigtigt at bemærke, at der almindeligvis ikke hersker nogen uklarhed om, hvilken stammegruppe en given person tilhører. Hver stamme karakteriseres ved en speciel klædedragt (fig.

1-4). Folk skelner selv klart imellem, hvornår de identificerer sig med pokot, njemps eller tugen, og denne identificering kommer til udtryk i klædedragten og

Fig. 2. Kvinde fra tugen-stammen.

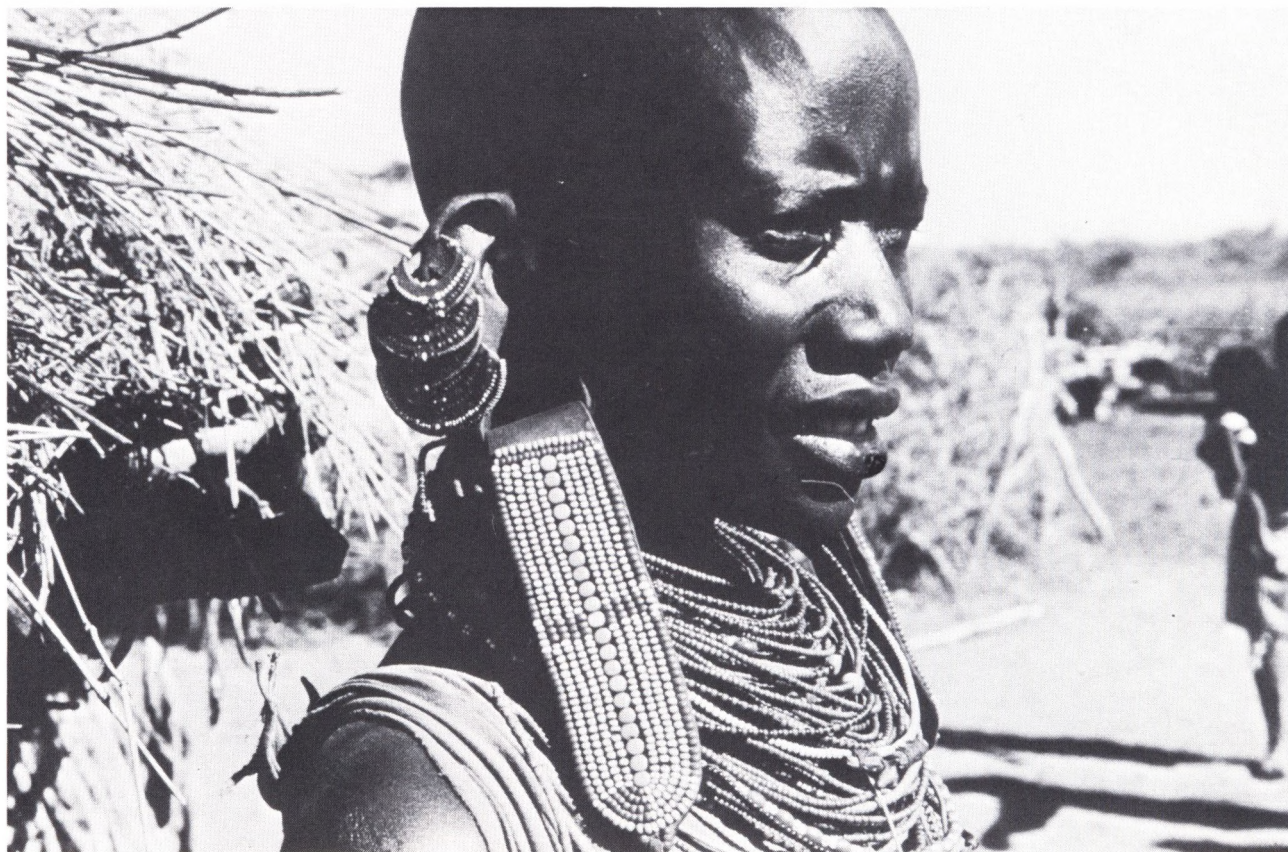
især i øreudsmykningen (fig. 5). Enkeltpersoner kan flytte over grænserne og derved ændre tilhørsforhold. Når dette sker, vil de normalt ændre klædedragt for at tilpasse sig den stamme, som de nu er tilknyttet. Ved kortere besøg hos deres oprindelige stamme vil de som

regel atter ændre påklædning. På denne måde kan en kvinde via sin påklædning udtrykke forskellig identitet, og der vil sjældent være uklarhed, hverken for en tilskuer eller for hende selv, om den identitet hun udtrykker i den pågældende situation.

2. Traditionelle forklaringer

Jeg vil efter denne generelle gennemgang vise, at der i

Fig. 3. En ung kvinde fra njemps-stammen med ørevedhæng af type A.

nogle grænseområder forekommer en vis overlapning mellem de forskellige stammers karakteristika, men selv disse grænser lader sig klart fastslå, når man betragter dem i forhold til den homogenitet, som stammeområdet indenfor grænserne udviser. Visse træk ved klædedragten og andre dele af den materielle kultur viser ret tydelige brud mellem stammeområderne (fig. 5–8). På grundlag af øreudsmykningen kan man trække en grænse mellem tugen og njemps syd og vest for søen (fig. 5). Den samme grænse ses i udbredelsen

af den flettede drikkekop *tokei* (fig. 6 og 13), træskålen *tubē* (fig. 7 og 13) og skjoldtyper (fig. 8). Men hvilke sociale relationer eksisterer på tværs af disse grænser, og hvad indebærer det at tilhøre tugen i modsætning til njemps? Hvorfor er disse materielle forskelle blevet opretholdt igennem i det mindste de sidste 80 år?

At arkæologers svar på sådanne spørgsmål normalt er utilstrækkelige, er blevet diskuteret andetsteds

Fig. 4. En ældre kvinde fra njemps-stammen med ørevedhæng af type B.

(Hodder 1977 (a) og (b)), men hvad man her må gøre sig klart er, at de materielle forskelle ikke skyldes manglende kontakt mellem grupperne. For eksempel er ægteskab på tværs af stammeopdelingen ret almindeligt, således at de fleste folk nær grænserne har familiemedlemmer i den tilstødende stamme, selvom de, der lever tæt ved grænserne, foretrækker ægteskab indenfor stammen (Hodder 1977 (b), fig. 7). Gennemsnitsantallet af svigerfamiliemedlemmer i andre stammer pr. informant ses i figur 9.

Fig. 5. Udbredelsen af kvinders øresmykker.

Udfyldt trekant : ørevedhæng af type A (njemps).

Kors : ørevedhæng af type B (njemps).

Åben cirkel : ørevedhæng af type C (tugen).

Åben trekant : øresmykke i form af metalspiral, (tugen).

Udfyldt cirkel : smykke af njemps-type, som bæres i den øvre del af øret.

Den forskellige udbredelse af på den ene side ørevedhæng af type A og smykket, som bæres i den øvre del af øret og på den anden side ørevedhæng af type C gør det muligt at trække en grænse mellem tugen og njemps syd og vest for søen.

Denne grænse er indtegnet på figur 6-12.

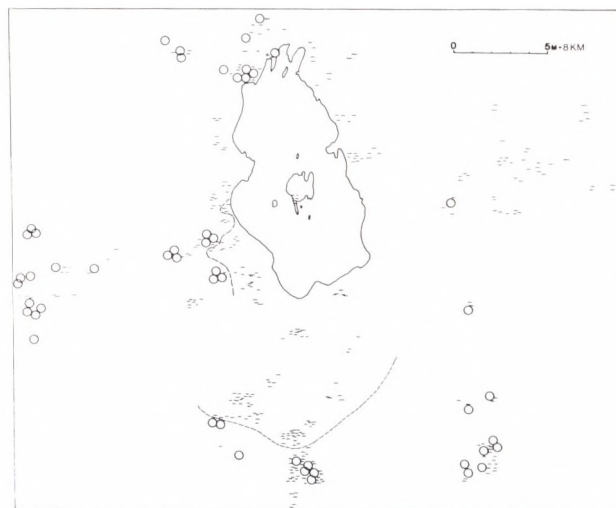

Fig. 6. Udbredelsen af den flettede drikkekop (tokoi). Vandrette streger angiver lejre, hvor denne type ikke fandtes. Stiplede linjer markerer de skarpere grænser mellem tugen og njemps.

afgiver man ejendomsretten til de bortskænkede dyr, men forventer til gengæld en tilsvarende gave fra udvekslingsvennen på et eller andet tidspunkt i fremtiden. En mand kan have fra 5 til 50 af sådanne kvægpartnere eller udvekslingsvenner. Figur 10 viser, at folk, som bor nær grænserne, normalt har sådanne partnere i de tilstødende stammer. Selvom en person således kan have mange venner og familiemedlemmer i andre stammer, betyder det ikke, at vedkommende af den grund klæder sig anderledes. Den enkeltes berøringsflader udadtil kan altså ikke bruges som forklaring på de materielle forskelle mellem stammerne.

Hverken ægteskab på tværs af stammeskel eller hele familiers flytning fra en stamme til en anden har medført udviskning af grænserne. Når en familie ønsker at skifte stamme, må manden indlede forhandlinger med

De fleste har også kvægudvekslingsvenner og -partnere i andre stammer. Det er almindelig praksis at efterlade nogle af ens køer eller geder hos partnere i betragtelig afstand fra, hvor man bor. Disse partnere tager sig af kvæget og bruger til gengæld mælken. På denne måde er ens kvægflok garderet mod udslettelse som følge af epidemier og overfald indenfor et lokalt område. Dyr, som på denne måde er udlånt, kan altid forlanges tilbage. En anden situation foreligger, når en person forærer okser eller geder væk. I dette tilfælde

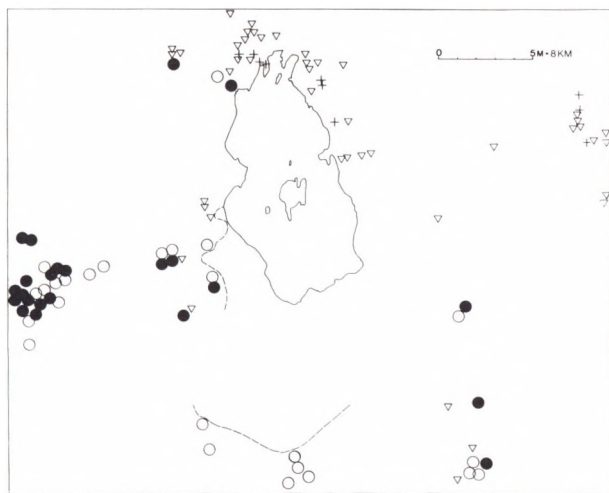

Fig. 7. Udbredelsen af spiseskåle af træ (tubē). Udfyldt cirkel : rektangulære skåle med hanke. Kors : cirkulære skåle med korte hanke. Åbne cirkler : ovale skåle uden hanke. Trekant : meget flad, oval skål uden hanke.

de ældre i den ny stamme, og normalt bliver han nødt til at skænke en tyr til et måltid for de unge mænd og krigere i området. Når familien flytter, vil den som regel fuldstændig skifte klædedragt og ændre udstyr, i overensstemmelse med dens nye tilhørsforhold. Det ser ud til, at denne form for bevægelse og inkorporering før i tiden har været ret almindelig i Baringo- og Turkana-områderne, uden at det har haft nogen indflydelse på de materielle forskelle mellem stammerne.

Ovennævnte faktorer forklarer ikke, hvorfor det at være tugen, njemps eller pokot medfører klare forskelle i materiel kultur. Hvorfor markeres skellene så skarpt? Måske kunne forskellene stå i forbindelse med stammernes forskellige økonomi og levevis. Som allerede nævnt er der ganske rigtig mindre forskelle på økonomien i de tre grupper. Dette argument er dog kun relevant i forbindelse med en del af den materielle

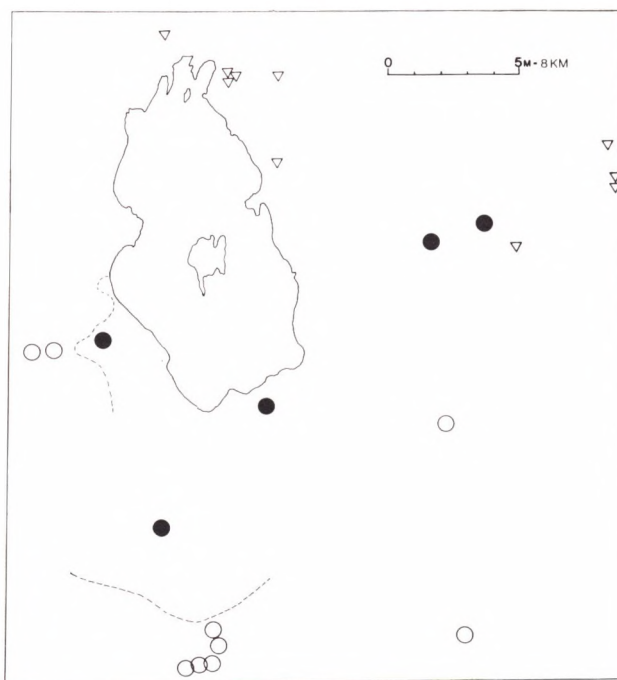

Fig. 8. Skjoldtypernes udbredelse. Udfyldt cirkel : njemps. Åben cirkel : tugen. Trekant : pokot.

kultur. Visse træk som f.eks. malkekander, hyttekonstruktioner og lejrplan synes at være økonomisk betingede. For eksempel bygger en rent kvægavlende gruppe af njemps-stammen i Mukutan-området sine midlertidige huse ligesom den kvægavlende pokot-stammes. Men denne argumentation holder ikke overfor alle former for udstyr. De økonomiske variationer mellem grupperne er mere gradvise og komplekse, end det afspejles i den materielle kultur, som udviser klar homogenitet indenfor stammen og tydelige brud ved grænserne.

Måske skal det tilføjes, at tugen og njemps har lidt forskellige sociale skikke, for eksempel hvad angår

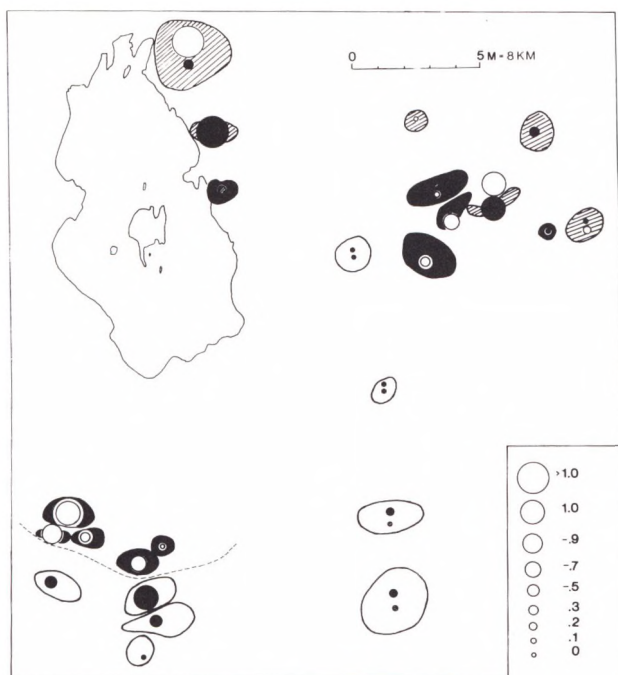

Fig. 9. Grafisk afbildning af det gennemsnitlige antal svigerfamiliemedlemmer i andre stammer pr. informant i de forskellige undersøgte lejre. Tugen-, njemps- og pokot-lejre vises som henholdsvis hvide, sorte og skraverede. Cirkulens størrelse angiver det gennemsnitlige antal af informanternes svigerfamiliemedlemmer fra nabostammen. Tugen : åben cirkel. Njemps : udfyldt cirkel. Pokot : skraveret cirkel. På grund af vanskelighederne ved at opnå sådanne informationer må værdierne betragtes som omtrentlige. (Det samme gælder for figur 10).

brudepris og straffe. Disse skikke varierer dog kun ganske lidt, og de mennesker, som krydser grænserne, kan let tilpasse sig de ny retningslinjer. Det forekommer svært at se disse mindre væsentlige træk som baggrund for de materielle forskelle.

3. Social kontrol og konflikter

Den forklaring, som skal fremsættes her, har to aspekter: a) de sociale kontrolforanstaltninger indenfor

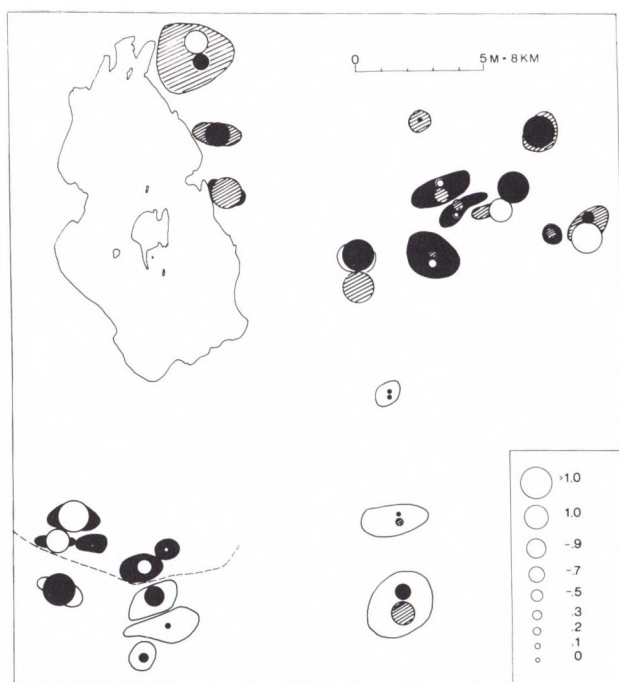

Fig. 10. Grafisk afbildning af informanternes gennemsnitlige antal kvægdvekslingsvenner fra andre stammer. Symbolerne svarer til dem, der er anvendt i figur 9.

hvert samfund og b) relationerne mellem grupperne. Spencer (1965) har diskuteret, hvordan de sociale kontrolforanstaltninger i Samburu-samfundet kan have medført en udtalt konformitet i netop denne gruppe. Denne faktor er relevant for Baringo-området, fordi njemps delvis er et sideskud af samburu. Både samburu og njemps har en ret høj grad af polygami og et aldersgruppesystem, som strengt afholder mænd fra at gifte sig, før de er temmelig gamle – hos samburu til de er omkring 30. Et sådant system nødvendiggør en kraftig social kontrol med de enkelte personer. Den almene indstilling modvirker, at en ung mand gifter sig

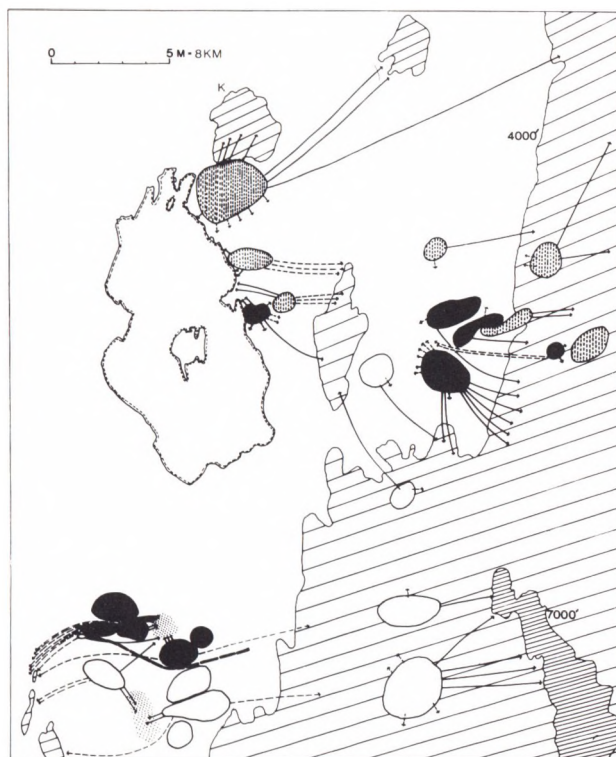

Fig. 11. Vandringer med kvæget i Baringo-området. Lejrene vises med samme signatur som i figur 9. Vandringer i tørtiden angives ved fuldt optrukne linjer og i regntiden ved stiplede linjer. Områder, der ligger højere end 4000 fod og 7000 fod er markeret ved forskellig skravering. Sumpede områder er vist med prikket signatur. Grænsen mellem tugen og njemps syd for søen er vist med en tyk, stiplet linje.

og på den måde berøver en ældre mand muligheden for en ekstra kone. Der ligger et stort pres på de unge mænd for at affinde sig med denne situation. Men presset er endnu større for de unge kvinder, som skal giftes med mænd, som er mindst 10–15 år ældre end dem selv; mænd som de sandsynligvis slet ikke kender, og som bor i et andet område. På grund af dette større

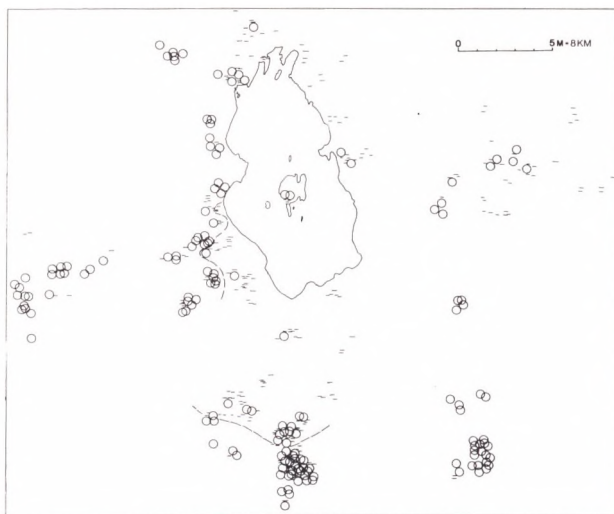

Fig. 12. Udbredelsen af den flettede skål, kerebē. Vandrette streger angiver lejre, hvor skålen ikke fandtes.

pres på kvinden, viser hun en højere grad af konformitet i klædedragt og udstyr. Spencer foreslår, at samfund som samburu må premiere konformitet på grund af sådanne spændinger mellem grupper og individer (1965). Måske udgør den klare identitetsmarkering en del af et sådant premieringssystem.

Faktorer som disse kan forklare de skarpe grænser indenfor et område, men de forklarer ikke de skarpe grænser i materiel kultur mellem forskellige grupper. Der må være andre faktorer, som gør sig gældende i forholdet mellem grupper. Såvidt man kan se, har der lang tid tilbage været en kraftig økonomisk konkurrence mellem Baringo-stammerne. Konkurrencen kommer oftest til udtryk i kvæg- og gedetyverier og stridigheder om græsningsområder. Pokot og turkana slås stadig om kvæg og land. Den økonomiske konkurrence har generelt ført til aggression og småkrige, og i den

største del af undersøgelsesområdet ses en ung mand stadig sjældent uden sit spyd.

De unge omskårne, men ugifte krigere (*morán*) spiller en særlig rolle i konkurrencen om ressourcerne. De stjæler kvæg fra andre stammer, men – måske endnu vigtigere – de tager afsted for at generhverve kvæget, hvis det er blevet stjålet af en anden stamme. Ved at være medlem af en stamme er man således beskyttet af stammens unge krigere. Da jeg i 1977 arbejdede hos pokot, fik en familie nord for Mukutan en nat stjålet sit kvæg af turkana. Næste dag tog 150 pokotkrigere afsted for at få det tilbage. Selvom denne ekspedition mislykkedes, tjener eksemplet til illustration af, i hvor høj grad medlemskab af en stamme medfører støtte og hjælp.

Hvis en persons sikkerhed er afhængig af hans egen gruppes frivillige og spontane støtte, kan det være nødvendigt åbenlyst at identificere sig som medlem af denne gruppe. Jo mere konkurrencen om ressourcerne og konflikten mellem grupperne tiltager, des større er fordelene for de grupper, som fremhæver deres specielle identitet. Man kan altså i perioder med ustabilitet og usikkerhed forvente større materiel konformitet indenfor de regionale grupper og en større kulturel forskel imellem dem.

Måske skulle jeg her mere detaljeret forklare værdien for den enkelte i at tilhøre en bestemt stamme. Som det er blevet beskrevet, er den væsentligste faktor ved at tilhøre tugen, njemps eller pokot, at ens personlige sikkerhed og udkomme garanteres i og med eksistensen af gruppen. Informanterne var altid enige om, at det var gruppens ansvar at sikre dem erstatning for tyveri af ejendele (især kvæg). Den logiske relation mellem samfundets økonomiske basis og den materielle kultur er således indlysende. I sidste instans afhænger en families overlevelse af hele gruppens støtte.

I Baringo-området er afhængigheden af gruppen så fundamental, at tilhørsforholdet udtrykkes direkte ved ydre tegn – nemlig i den materielle kultur.

Den materielle kulturs funktion som symbol på gruppemedlemskab fremgår også af svarene fra de kvinder, som blev spurgt, hvorfor de ikke bar andre typer af smykker, for eksempel svarende til andre stammer. Det mest almindelige svar var, at kvinder ikke gik med ukarakteristisk tøj, fordi de »ikke ville betragtes som fremmede i deres egen stamme«. En kvinde svarede, at det kunne tænkes, at hun ville blive overfaldet som en fremmed i njemps-området, hvis hun klædte sig som pokot, på trods af at der i praksis rejses meget mellem stammerne. En tugen-kvinde svarede, at kvinderne i hendes område havde fået besked af deres høvding på at klæde sig i stammens specielle klædedragt, »så de ville blive genkendt som venner i krigstid«.

Disse udtalelser bekræfter den tanke, at udstyr, som f.eks. øresmykker, udtrykker identitet med en gruppe og tilslutning til dens regler. Det samme gør sig gældende blandt de kvinder, som skifter stamme ved indgåelse af ægteskab. En pokot-kvinde, som var gift med en njemps-mand, svarede, at hun klædte sig som njemps, fordi hun havde lovet at følge njemps-skikkene, da hendes forældre gav hende bort. Den materielle kultur, hun omgav sig med, var udtryk for hendes tilpasning og identitet. Ved længere og undertiden også kortere besøg hos ens oprindelige stamme skifter man ofte om til denne stammes dragt. Klædedragten kan altså være midlertidig og ændre sig, afhængig af de omgivelser man befinder sig i. En anden pokot-kvinde, som var gift ind i njemps, sagde, at når hun ønskede at blive betragtet som njemps, bar hun njemps-udstyr. Denne indstilling understreger den materielle kulturs betydning som kommunikationsmiddel.

4. Variation i grænsernes skarphed

Den teori, at udbredelsen af den materielle kultur i Baringo-området skal forstås som et udslag af konkurrence og kamp om ressourcerne, kan måske stadig forekomme lidt svagt underbygget, især efter at koloniregeringen og den nuværende kenyanske regering har bragt forholdsvis stabile og fredelige forhold til området. Det er derfor nødvendigt at undersøge teoriens forklaringsværdi overfor spørgsmål som a) variation i grænsernes skarphed, b) ændringer i grænsernes fremtræden gennem tid og c) aldersgruppernes forskellige ydre fremtræden indenfor stammen.

Først vil vi undersøge grænsernes varierende skarphed. Ved den nordvestlige bred af søen grænser pokot op til tugen, men denne grænse er på ingen måde skarp. Tugen- og pokot-hytter findes mellem hinanden, og en kvinde kan bære både pokot- og tugen-smykker. Når en kvinde gifter sig med en mand fra en anden stamme i dette grænseområde, ændrer hun ikke nødvendigvis klædedragt. Visse andre materielle kulturtræk, såsom mælkekander af træ breder sig fra pokot langt ind i tugen-området.

Den første fortolkning af denne relativt diffuse grænse var den, at både pokot og tugen tilhører *kalenjin*. Det vil sige, at de er en del af den samme sproglige og historiske gruppering. Men nyere undersøgelser på nordøstsiden af søen har genfundet den samme diffuse afgrænsning mellem pokot og en ikke-kalenjin-gruppe, nemlig njemps. Her finder man ligeledes en blanding af pokot- og njemps-hytter, og et stort antal kvinder går med både njemps- og pokot-ting.

Hvad er den sociale baggrund for, at den materielle kultur viser diffuse overgange ved disse to grænser? For det første er der hverken flere eller færre kvægudvekslinger og ægteskaber på tværs af denne, end en hvilken som helst anden grænse i regionen (fig. 9 og

10). I disse områder bevæger pokot sig mod tugen og njemps i syd, presset af turkana fra nord. Mange pokot-folk har dog i nogen tid levet i ret permanente lejre i de to grænseområder. Enhver tendens i retning af økonomisk pres og konkurrence afhjælpes til en vis grad af to faktorer: 1) de folk, der lever i grænseområderne, baserer en stor del af deres økonomi på fiskeri i søen, 2) til forskel fra pokot dyrker njemps og tugen majs og andre afgrøder. Disse faktorer afhjælper et pres, som ellers kunne have forårsaget direkte konflikt på grund af det samme behov for græsningsarealer. Under alle omstændigheder er der ved denne ende af søen ret frodige græsningsarealer i forhold til den temmelig lave befolkningstæthed. Sammenblandingen af materiel kultur og de diffust markerede tilhørsforhold nord for søen, kan altså ses som resultat af den økonomiske differentiering, som modvirker presset på ressourcerne.

Bevæger vi os imidlertid væk fra søen til Mukutan-området, vil vi atter finde pokot grænsende op til njemps, men her er situationen en lidt anden. Pokot er inden for de sidste 5 år flyttet ind i dette område, først og fremmest på grund af turkana-plyndringer, men også på grund af kvægepidemier og tørke i pokot-områderne. Pokots lejre i Mukutan-området er mere midlertidige end deres lejre ved søen, og befolkningstætheden er lav. Disse faktorer betyder, at pokot ikke repræsenterer nogen større fare for njemps og deres græsningsarealer. Tilmed dyrker njemps i dette område mere majs end pokot. Der er andre forskelle i de to gruppers økonomi, njemps har f.eks. ingen kameler og færre får og geder. Det er muligvis et resultat af alle disse forskelle, at der ikke har været nogen kampe mellem de to stammer for nylig. Det er endda således, at pokot i den tørre årstid henter alt sit drikkevand fra en flod, som løber gennem njemps' territorium. Allige-

vel er det økonomiske pres her større end nord for søen. I Mukutan er både njemps og pokot i høj grad afhængig af kvæg, og så langt fra søen er der ingen muligheder for, at fiskeri kan afhjælpe den økonomiske konkurrence. Njemps har optaget en mere nomadisk og kvægcenteret levevis, fordi manglen på græs i Mukutan-området gør bofasthed og græsning der vanskelig. Njemps er ganske klar over den trussel, pokots tilflytning betyder, og de er begyndt at konsolidere deres fælles grænse.

Som følge af pokots nylige tilflytning til området og det tiltagende økonomiske pres, er stammeidentiteterne og den materielle kultur mindre diffus i dette område. Identitet udtrykt i klædedragt og materiel kultur holdes skarpt adskilt, således at ingen bærer dele af både njemps- og pokot-klædedragten. Der er dog en vis overlapning i nogle andre henseender. Njemps- og pokot-lejre er blandede (fig. 5), og i et enkelt tilfælde har vi konstateret, at en njemps-familie og en pokot-familie beboede hver sin halvdel af det samme hyttekompleks.

Vi har indtil videre beskæftiget os med forholdet mellem pokot og andre stammer. Generelt ville man ikke forvente, at grænser op til pokot ville være kraftigt markerede, fordi pokots levevis er mere nomadisk end tugens og njemps'. Tilstedeværelsen af pokot er midlertidig og vil derfor måske udgøre en mindre trussel.

Ved grænsen mellem tugen og njemps syd og vest for søen er situationen en anden. Den flade slette i dette område var først beboet af njemps, men i de sidste 30–50 år har tugen bevæget sig fra højderne i vest ned til sletten for at søge bedre græsning. Der er nu en ekstremt høj befolkningstæthed på sletten, og både tugen og njemps er i færd med at flytte ind i og konsolidere deres grænseområder. Tugen har ligeledes bevæget sig over øst for njemps og har overtaget høj-

landet Arabal, som traditionelt var njemps' sæsongræsningsområde. Tugen trænger således ind på og omringer njemps. Flere omstændigheder gør denne situation forskellig fra den i de før omtalte områder. De to gruppers økonomi er nemlig meget ensartet. Der er så godt som intet fiskeri på grund af afstanden til søen. Begge grupper indsamler honning, dyrker majs og baserer den overvejende del af økonomien på kvæg. Som resultat heraf har der fornylig været småkrige og plyndringer, hvilket er usædvanligt i andre områder. Det er de færreste i tugen-njemps-grænseområdet, der lader deres kvæg græsse på modpartens territorium (fig. 11). Man er bange for at gøre det uden at have tilladelse og uden slægtninge i den anden stamme. Njemps-folk har udtalt, at det ville være umuligt at lade kvæget græsse på tugen-land.

Selvom der her er klare indicier på kamp om ressourcerne, er antallet af ægteskaber på tværs af stammeskellet omtrent det samme som i andre grænseområder (fig. 9). Op til 3 miles (4,8 km) fra grænsen har mange både svigerfamilie og kvægpartnere i nabostammen (fig. 10), ligesom stammerne samarbejder om majsdyrkningen. Syd for søen er der en stor fælles majsmark, et kort stykke inde i tugen-territoriet. Enkeltindivider fra tugen-stammen tillader njemps-folk at plante majs i deres del af marken mod del i udbyttet eller betaling i øl. Modsat eksisterer der en forpligtelse til at gengælde hjælpen, når det behøves.

På trods af denne kontakt mellem stammerne er der ingen tvivl om, at der er større økonomisk pres og konkurrence og en større befolkningstæthed i dette område. Tilsvarende er der en markant grænse mellem de to grupper, hvad angår adskillige aspekter af deres materielle kultur, især i kvindernes øresmykker (fig. 5). Men grænsen ses også meget klart i udbredelsen af *tokei* (fig. 6), *tubē* (fig. 7), skjoldtyper (fig. 8) og i cere-

monielle klædedragter. Ingen kvinder bærer øresmykker, som har træk fra begge stammers typer. Der er faktisk kun to lejre på selve grænsen, hvor der er en antydning af sammenblanding af typiske njemps- og tugen-træk. I intet tilfælde fandtes tugen eller njemps, som levede i nabostammen og alligevel opretholdt deres egen materielle kultur. Grænsen lader sig således nemt trække, da overflytning og ægteskab medfører hurtig og total materiel assimilation (fig. 5–8). Dette gælder ihvertfald for ægteskaber indgået indenfor de sidste 20 år. Den tidligere situation vil blive behandlet nedenfor.

Foruden de flytninger, som var sket som følge af ægteskabsindgåelse, var der to familier, som for 30–40 år siden flyttede fra tugen-området ind i njemps-området. De havde fået lov til dette ved at tale med de ældre njemps-mænd, ved at betale en okse og ved at involvere sig i njemps' livsform. F.eks. blev deres børn omskåret sammen med njemps-børnene ved den samme ceremoni, og de ændrede deres klædedragt og materielle kultur fuldstændigt. Alligevel havde begge familiers børn foretrukket at gifte sig tilbage i tugen, ligesom de havde opretholdt et stort antal tugen-kvægpartnere. Dette eksempel antyder, at selvom en familie optages i en anden kultur og livsform og udtrykker det i sin fremtræden, kan den stadig føle sig forskellig og foretrække at gifte sig tilbage til sin egen stamme.

Baringo-undersøgelsen viser, at gruppeidentitet markeres klarest ved de grænser, hvor der er størst økonomisk konkurrence. Det forklares her med, at den enkeltes ret til land og beskyttelse mod plyndringer er afhængig af personens medlemskab af en specifik gruppe. De kulturelle forskelle opretholdes, fordi det er forskellene, som sikrer beskyttelse og adgang til resourcerne.

5. Ændringer i grænsernes fremtræden gennem tid

Hidtil har vi beskæftiget os med den aktuelle situation i Baringo-området. Men som nævnt adskiller den sig i væsentlig grad fra situationen før i tiden, fordi det offentliges opsyn med området har haft visse resultater m.h.t. at opretholde fredelige tilstande og undgå plyndringer. Men er det muligt at afdække grænserelationerne, som de var før fredstilstandens indførelse? Det er sandsynligt, at grænserelationerne har varieret betydeligt gennem tid og rum, men gennem samtaler med ældre mænd tegnede der sig et ret klart billede af tilstandene i nogle af områderne før kolonimagtens fremstød. Det er åbenbart, at der før freden i flere områder var omfattende plyndringer og krige. I forbindelse hermed fandt der ingen græsninger af kvæg sted på andre stammers område, og de kulturelle grænser var ret skarpe. Eksempelvis talte de ældre mænd i Mukutan-området om en lang periode, hvor de var i konflikt med tugen om Arabal-området syd for Mukutan. Der findes dog mundtlige vidnesbyrd om, at et stort antal tugen på samme tid valgte at »blive« njemps. De bosatte sig i njemps-område, ændrede deres dragt og materielle kultur fuldstændigt og blev inkorporeret i njemps-samfundet. Disse optagne tugen var og er umulige at skelne fra njemps. Som det allerede er vist, hænger skarpe grænser og økonomisk konkurrence således ikke sammen med mangel på samkvem og migration.

For omkring 20 år siden blev den centrale regerings kontrol med området udvidet, og stammekrigene ophørte. Dette har resulteret i, at de tugen-folk, som i løbet af de sidste 20 år har bevæget sig ned i Mukutan-området, ikke er blevet fuldstændigt optaget i njemps-kulturen. På grund af vore dages relativt fredelige tilstande er der mindre behov for, at man markerer en klar stammeidentitet.

Men i visse områder, som for eksempel syd og vest for søen, er der skarpere skel i den materielle kultur, end der før har været, og de lokale folk oplyste, at man

Fig. 13. Udstyr fra en tugen-lejr. Forreste række, fra højre mod venstre : tokei, kerebē, tubē (med og uden hank), en grov taburet, honningkrukke. Bageste række : krukker fra Chebloch og Marigat (bagest i midten).

før i tiden havde levet en ret nomadisk tilværelse. Ørehængesmykket af type A (fig. 3 og 5) er en ret ny mode, opstået i løbet af de sidste 10 år. Tabellen viser, at den fortrinsvis bæres af yngre kvinder. De ældre foretrækker stadig øresmykker af B-type (tabel og fig. 4). De to typer har forskellig udbredelse syd og vest for søen (fig. 5), idet B-typen også bæres af tugen-kvinder, som bor nær njemps.

Smykketype	kvindernes alder					
	15-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-75
A	14	12	5	1	2	0
B	1	3	6	7	4	2

Tabel : Den procentvise fordeling af øresmykker af type A og B på kvindelige aldersgrupper.

Det er ligeledes interessant at studere udbredelsen af *kerebē*, en simpel, flettet kurv (fig. 12 og 13). De laves sjældent nu, men førhen brugtes de ofte som beholdere til hirse. Tugen brugte dem f.eks., når de skulle bytte hirse med njemps-geder ved de store manyattas – de landsbyer, hvor njemps boede, før de blev spredt og begyndte at holde kvæg. Udbredelsen af *kerebē*-kurven strækker sig et godt stykke ind i njemps-området.

Hvilke faktorer kan forklare, at disse og flere andre træk (Hodder 1977 (a) og (b)) antyder en skarpere grænse mellem njemps og tugen syd og vest for søen nu, end førhen? Een mulighed er den, at de tidligere koloniembedsmænd var tilbøjelige til at klassificere folk i »stammegrupper« af administrative grunde. Følgelsen af forskellig identitet kan altså være et resultat af en udefra kommende kategorisering (jvnf. Fried 1968). Men dette synes at være en utilstrækkelig forklaring af kompleksiteten og variationen i grænsesituationerne i Baringo-området. Der er ihvertfald et kronologisk problem, fordi ørehængesmykkernes stil og udbredelse er ændret indenfor de sidste 10 år, og koloniadministrationen og beskatningen syd og vest for søen begyndte flere årtier tidligere (Hennings 1951).

En alternativ forklaring tager som nævnt sit udgangspunkt i kampen om ressourcerne. Op til 1920'erne boede njemps i landsbyer og praktiserede overris-

lingsagerbrug. Efter omkr. 1926 spredtes de gradvist, og deres økonomi blev i højere grad baseret på kvæg. Det er dog først i den senere tid, at kvæg har fået en virkelig dominerende betydning. Der er rigelige mundtlige vidnesbyrd om, at mens njemps stadig havde overrislede marker, byttede de geder bort til tugen til gengæld for hirse, og de havde herforuden andre udvekslinger med tugen. Dengang var der klare forskelle i de to stammers økonomi, og forholdet imellem dem var symbiotisk og uden konkurrence. Der var mindre behov for tydelig gruppeidentitet, markeret gennem forskelle i materiel kultur, og man kopierede træk fra hinandens udstyr på tværs af grænsen. Men efterhånden som de to stammers økonomi er blevet mere og mere ensartet, og fordi de nu lever tættere på hinanden og har en større befolkningstæthed, er der opstået et konkurrenceforhold omkring græsningsressourcerne (jvnf. Anderson 1978). Det er derfor i den senere tid blevet nødvendigt at markere sit gruppetilhørsforhold i udstyret. Dette kan faktisk forklare modeændringen indenfor øresmykkerne, der måske er det mest karakteristiske og let genkendelige kulturelement i området. Fordi B-typen allerede var optaget på den anden side af grænsen, var njemps' eneste mulighed for at hævde deres særegenhed at udvikle en ny stil indenfor dette smykke.

Et lignende udviklingsforløb ses for forholdet mellem pokot og turkana. I øjeblikket kæmper disse to grupper om land og kvæg (selvom der er pokot, som har giftet sig med turkana, og som har kvægpartnere i denne stamme). De interviewede pokot-folk var meget opmærksomme på forskellene i klædedragt og det øvrige kulturelle inventar mellem dem og turkana. De har dog på den anden side også mange ting fælles. Når de blev spurgt om grunden hertil, svarede pokot-mændene, at det var et resultat af et tidligere venskabeligt

forhold til turkana. Der findes også andet mundtligt belæg for, at forholdet mellem pokot og turkana indtil for nylig har været fredeligt. Det ser altså ud til, at ikke blot den geografiske udbredelse af materiel kultur, men også den tidsmæssige variation kan relateres til konkurrence og konflikt om ressourcerne og det deraf følgende behov for at markere en klar og entydig identitet.

På samme måde kan man forklare visse identitetsdistinktioner, som opretholdes indenfor Baringostammerne. I dette område har der været og er der stadig til en vis grad en klar forskel mellem de ugifte mænds (*moran*) klædedragt og smykker og de ældre aldersgruppers, som har lov til at gifte sig. Det ser ud til, at der i hvert fald hos Samburu og njemps har været stærke spændinger mellem yngre og ældre mænd på grund af reglerne for adgang til giftfærdige kvinder (se ovenfor). Spencer (1965) tolker disse samfunds polygame struktur som et middel til at forhindre de yngre mænd i at gifte sig. Dette er et klart eksempel på en konkurrencebetonet og skæv fordeling af ressourcerne (i dette tilfælde kvinder og den forøgelse af fædres kvæghold som døtres ægteskab på grund af brudepris betyder). Det er måske p.gr.af dette konkurrencebetonede forhold, at de kulturelle forskelle mellem de yngre og ældre mænd var så klart markerede. De ældre mænds fortrinsrettigheder til kvinder var afhængige af, at forskellene blev klart understreget. I vore dage er den polygame struktur gradvis ved at blive nedbrudt i dele af området, og den klare distinktion mellem *moran* og de ældre mænd bliver svagere.

6. Konklusion

Etnografiske vidnesbyrd har normalt været anvendt af arkæologer som »løftede pegefingre« eller analogier, og

man kunne måske påstå, at ovennævnte materiale blot præsenterer nogle flere advarende fortællinger og flere analogier – med begrænset værdi og relevans. Hvorfor skulle fortolkningerne af Baringos materielle kultur-mønstre overhovedet være relevante for studiet af forhistorien? Nogle vil påstå, at der ikke er nogen relevans, og jeg vil heller ikke uden videre anbefale resultaterne som analogi til for eksempel engelsk jernalder. Men projektet har måske givet en bredere forståelse af de mange faktorer, som kan have influeret på materielle kulturmønstre i fortiden. Der er ligeledes blevet peget på nogle logiske brist i visse accepterede og almindeligt brugte fortolkninger. Disse brist er blevet specielt tydelige ved konfrontation med dette etnografiske materiale, men er uafhængige af det. Eksempelvis må det være klart – med eller uden resultaterne af Baringo-projektet – at diskontinuitet og markerede grænser i materiel kultur ikke udelukkende skyldes graden af det gensidige samkvem eller manglen på samme. Menneskegrupper er ikke så lukkede systemer, at manglende samkvem med andre grupper helt ville kunne hindre kopiering af en nabogrupper stil.

Amerikanske arkæologer, som Deetz (1967) og Longacre (1970), har fortolket lokaliserede keramikstilarter på bopladser, som indicium for matrilokale residensregler, dvs. at nyetablerede ægtepar bosætter sig hos kvindens forældre. Men selvom en kvinde bliver boende hos sin moder og blir oplært i at fremstille keramik af hende, er der ingen grund til, at hun ikke skulle optage stil og teknik fra andre. Hvis andre stilarter ikke kopieres, og hvis lokale eller familiemæssige stiltræk opretholdes, er det konservatismen eller uviljen mod at optage nye elementer, der skal forklares. At samfundene er matrilokale, er et utilstrækkeligt svar.

Det er således klart, at mange gængse arkæologiske forklaringer mangler en stram logisk struktur. De al-

ternative forklaringer, der er fremsat her, tager udgangspunkt i den åbenlyse markering af identitet, som den kommer til udtryk i den materielle kultur. En sådan forklaring er ikke afhængig af Baringo-materialet, men står alene. Opretholdelsen af markeret, ydre gruppeidentitet er en nødvendig del af enhver negativ udvekslingsrelation mellem grupper. Sådanne konkurrenceprægede relationer er kun mulige, netop fordi forskellene eksisterer. En stor del af det arkæologiske materiale kan have fungeret i en sådan symbolisering og signalering af tilhørsforhold. Denne type teorier angår direkte arkæologiske data, og arkæologen har derfor her et håb om at kunne teste sine teorier tilfredsstillende.

Den argumentationsrække, der er fremsat i denne artikel, knytter subsistensøkonomi sammen med materiel kultur. Denne kombination er der store muligheder i, fordi det mest rigelige og pålidelige arkæologiske materiale netop befinder sig på disse to planer. Det foregående skal ses som et forsøg på at skabe en logisk forbindelse mellem de to aspekter af det arkæologiske materiale. Arkæologer er nået langt ved dels at studere stilistisk variation i f.eks. keramik, dels ved at indsamle og fortolke vidnesbyrd om forhistoriske samfunds økonomiske grundlag; men ved at kombinere de to grene kan man nå en bredere og dybere forståelse af fortidige samfund.

For det tilfælde at man vil betragte disse konklusioner som for optimistiske, vil jeg nævne en anden tolkningsmulighed. Det er, i det mindste teoretisk, muligt, at situationen i Baringo-området er meget speciel, og at materiel kultur hverken i nutidige eller fortidige samfund har spillet nogen rolle i kommunikationen af informationer. Dog – i områder så fjernt fra hinanden som Ny Guinea (Strathern 1971), Afghanistan (Barth 1969), Indonesien (Spriggs 1978) og Norge (Blom

1969) har det materielle udstyr haft en fundamental betydning som udtryk for en række holdninger; ligesom jeg selv i et foreløbigt arbejde om jernaldersamfund i England tolker variationer i brugen af materielle genstande som resultat af variationer i samfundets indre organisation (Hodder 1977 (c)).

Som Leach udtrykker det: »... alle de forskellige ikke-verbale dimensioner af kultur, såsom stilarter i klædedragt, landsbygrundplaner, arkitektur, møbler, mad, madlavning, musik, kropsbevægelser og -positur osv., er organiseret i mønstre med den hensigt at gøre det muligt at indkode informationer, analogt til lyde, ord og sætninger i et naturligt sprog. Jeg antager derfor, at det er ligeså meningsfuldt at tale om de grammatikalske regler, der styrer måden at klæde sig, som at tale om grammatikalske regler, der styrer sproglige udtryk«. Dette synspunkt udgør et godt grundlag for med etnografiens, geografiens og arkæologiens teknikker og teorier at give sig i kast med studiet af grupper med fælles identitet; at undersøge hvorledes de udvikler sig, og hvorledes deres gensidige relationer er opbygget.

Dansk oversættelse: Birgitte Skar

Note

Arbejdet i Baringo-distriktet muliggjordes takket være en tilladelse fra Presidentens Kontor, Nairobi (ref. OP. 13/001/C 1977/16) og takket være økonomisk støtte stillet til rådighed af Leeds Universitet, Sir Ernest Cassel Educational Trust og British Academy. I Kenya blev der ydet uvurderlig støtte af Richard Leakey, Nationalmuseet i Nairobi og British Institute in Eastern Africa. Jeg står i stor gæld til Mary Braithwaite, David Mcleod, Matthew Spriggs og Lucia Walker, som i 1976–77 udførte størstedelen af feltarbejdet. I marken blev vi ført af Ben, Frances og Joel. Ligeledes vil jeg gerne takke Richard Ott, Sami Karkabi og Françoise Hivernel for deres hjælp og vejledning.

Litteratur

- Anderson, A., The role of a competition model in the archaeological explanation of economic change. B. A. R. Int. Ser. (Suppl.) 47 (i), 1978.
- Barth, F. (red.), Ethnic groups and boundaries. Little, Brown and Co. Boston 1969.
- Blom, J.-P., Ethnic and cultural differentiation. I: Barth 1969.
- Deetz, J., Invitation to Archaeology. Natural History Press. New York 1967.
- Fried, M., On the concept of »tribe«. I: Essays on the problem of tribe. American Ethnological Society 1968.
- Hennings, R. O., African morning. Chatto and Windus, London 1951.
- Hodder, I., (a), The distribution of material culture items in the Baringo district, western Kenya. Man, August 1977.
- samme (b), A study in ethnoarchaeology in western Kenya. I: M. Spriggs (red.), Archaeology and anthropology: areas of mutual interest. B.A.R. Supplementary Series 19, Oxford 1977.
- samme (c), How are we to study distributions of Iron Age material? I: J. Collis (red.), The Iron Age in Britain : a review. Sheffield 1977.
- Leach, E., Culture and communication. Cambridge 1976.
- Longacre, W., Archaeology as Anthropology. Anthropological Papers of the University of Arizona, 17. Tucson 1970.
- Sahlins, M., Tribesmen. Englewood Cliffs, N.J. 1968.
- Spencer, P., The Samburu. Routledge and Kegan Paul, London 1965.
- Spriggs, M., Ambon-Lease: a study of contemporary pottery-making and its archaeological relevance. I: M. Millett (red.). Pottery and the archaeologist. Institute of Archaeology, London (i trykken).
- Strathern, A. & M., Self-decoration in Mount Hagen. Duckworth London 1971.